

NRG Verzekeringsdag | 12 maart 2020 @ het Mauritshuis

Op donderdag 12 maart 2020 vond in het Mauritshuis de netwerkdag van de Nederlandse Registrars Groep plaats. Deze dag stond dit keer in het teken van *verzekeren*. Aan de hand van plenaire en parallelle sessies is er gepraat over de huidige stand van zaken rondom verzekeren, regelingen zoals de cultuurconvenanten en beperkt verzekeren, wat te doen met reizende tentoonstellingen en hoe om te gaan met verzekeringen bij het lenen van werken van levende kunstenaars en galleries. Kortom: een veelzijdig programma, met ook ruimte voor het delen van praktijkervaringen.

> Stand van zaken cultuurconvenanten | Iris Looman, Rijksdienst Cultureel Erfgoed

In de erfgoedwet, ingegaan in juli 2016, staan regelingen rondom de toegankelijkheid van (bijna) de hele Collectie Nederland. Met de erfgoedwet hebben rijksmusea de opdracht gekregen om aansprakelijkheid bij bruiklenen te beperken, en dus de toegankelijkheid van hun collectie te vergroten. Dit geldt voor zowel rijkscollecties beheerd door voormalige rijksmusea als voor collecties van andere overheidsonderdelen.

In aanvulling op deze wet heeft de Minister van OCW cultuurconvenanten afgesloten met lagere overheden rondom de collectiemobiliteit. (per provincie/gemeente) Door deze cultuurconvenanten kunnen musea met overheidscollecties hun bruiklenen beperkt verzekeren. Overheidscollecties zijn namelijk niet verhandelbaar en behoren niet tot het vermogen van de overheid. Het niet of beperkt verzekeren houdt in dat totaalverlies niet langer kan worden verhaald, maar grove schuld wel.

In de [Code Bruikleenverkeer](#) (Museumvereniging, 2017) worden de afspraken uit die cultuurconvenanten vertaald naar de praktijk. De code sluit aan bij de ideeën voor Nederlands bruikleenverkeer zoals beschreven in de publicatie [Slimmer lenen](#) (Museumvereniging 2016) Hierin staan onder andere uitgangspunten waar musea zich aan dienen te houden om bruikleenverkeer te stimuleren. Zet je als museum actief in op het gebied van:

- vertrouwen: musea moeten onderling vertrouwen in elkaar hebben zodat eisen beperkt worden;
- ruimhartig bruikleenverkeer, ook als daar op korte termijn niet iets tegenover staat;
- beperkte aansprakelijkheid tot herstelbare schade, zodat minder geld voor verzekeringen nodig is;
- duurzame samenwerking;
- kennis delen;
- transparante communicatie.

Aangezien de cultuurconvenanten dit jaar aflopen (2020), wordt er aan nieuwe gewerkt. Iris vraagt het publiek welke onderwerpen centraal moeten komen te staan. Antwoorden uit de zaal:

- toegankelijkheid (maar wat is dat precies? online/fysiek?);
- beheer en behoud;
- meer gericht op musea die alleen door de stad/gemeente worden gesteund en niet door het rijk (zoals Stedelijk Museum Amsterdam); → *als het museum waar jij werkt niet onder een bepaald cultuurconvenant valt, kun je wel de Code Bruikleenverkeer volgen!*
- koloniaal slavernij verleden;
- toegankelijkheid én beheer en behoud gaan hand in hand met elkaar.

> Niet of beperkt verzekeren | Daphne Nieuwenhuijze, Rijksdienst Cultureel Erfgoed

(lees de publicatie [Uitlenen is een kans](#) (Museumvereniging, 2015) voor meer informatie over aanbevelingen om het bruikleenverkeer te verbeteren)

Naar aanleiding van een aantal Nederlandse en buitenlandse onderzoeken, richt de RCE zich nu ook op het stimuleren van beperkt verzekeren. Door als bruikleenemer beperkt te verzekeren, kunnen verzekeringskosten lager worden. Veel musea geven veel geld uit om bruiklenen (en ook eigen collectie) zo goed mogelijk te verzekeren en daarmee de risico's helemaal af te dekken. Echter, is dat wel altijd nodig? Bij sommige risico's kunnen de gevolgen groot zijn, maar de kans dat de risico's daadwerkelijk tot uiting komen, is vaak klein. Dus waarom dan niet alleen voor de werkelijke risico's verzekeren?

Beperkt verzekeren betekent ook beperkte aansprakelijkheid, dus enkel de werkelijke risico's dekken. Dus enkel verzekeren voor herstelbare schade en niet voor het *total loss* van een werk of waardeverlies na een restauratie. Uiteindelijk gaat het bij musea namelijk toch om het behoud van erfgoed en niet om zo gunstig mogelijke economische waarden.

Rijkstrainees bij het OCW/RCE hebben onderzoek gedaan naar een mogelijk verzekeringsbeleid voor de Rijkscollectie voor niet-museale instellingen. Zij spraken met onder andere verzekeraars, verzekeringsmakelaars, transporteurs, veiligheidsexperts en museale partners. Een aantal opvallende uitkomsten:

- bij het afsluiten van een verzekering wordt niet standaard een beveiligingscheck gedaan door de verzekering. Ook wordt het klimaat vaak niet gecontroleerd. Zorg ervoor dat je als bruikleengever dus zelf de omstandigheden checkt bij de bruikleennemer;
- transporteurs verzekeren ca. €3,50 per kilo, dus weet dat de transporteur bij transportschade weinig kan terugbetalen;
- taxatiewaarden hebben grote invloed op de premie: hoe hoger de taxatiewaarde, hoe hoger de premie.

De conclusie uit het onderzoek van de rijkstrainees - de officiële uitkomsten van dit onderzoek worden nog gepubliceerd door de RCE - is dat verzekeren niet (altijd) de oplossing is. De RCE is bezig een stappenplan/stroomdiagram te maken zodat het voor musea overzichtelijker en makkelijker wordt wanneer wel/niet te verzekeren en hoe dit beperkt verzekeren dan aan te pakken. In één van de deelsessies is samen gekeken naar de mogelijke inhoud van een dergelijk stappenplan/diagram.

> De weg naar beperkt verzekeren | Jeroen Hermens, Museum de Lakenhal & Cor Klein, Gemeente Leiden

De afgelopen jaren is een aantal landelijke besluiten genomen omtrent bruikleenverkeer: de Kaderregeling Bruikleenverkeer 1988, Beheersovereenkomst 1993, Erfgoedwet 2016, Cultuurconvenanten provincies en gemeenten & de Code Bruikleenverkeer 2017. Museum de Lakenhal heeft ook zelf een aantal besluiten genomen, namelijk het convenant met Rijksmuseum Amsterdam 2012, het collegebesluit 'Collectie op reis' beperkt verzekeren en het recente collegebesluit (2020) rondom beperkt verzekeren.

Waarom De Lakenhal zelf stappen nam? Omdat het cultuurconvenant voor Zuid-Holland of de gemeente Leiden niet getekend was, maar het museum zijn collectie wel beperkt wilde verzekeren. Museum de Lakenhal sloot in 2016 zijn deuren voor restauratie en uitbreiding en met 'Collectie op reis' was het doel om de collectie toegankelijk te houden en daarom uit te lenen. Echter kunnen de verzekeringskosten hoog oplopen, tenzij er beperkt verzekert wordt. Om dit beperkt verzekeren te realiseren, is in 2016 een collegebesluit genomen waarmee bruiklenen van Museum de Lakenhal aan andere Nederlandse musea beperkt verzekert kunnen worden tijdens restauratie en uitbreiding. (2016-2018)

Samen met de Gemeente Leiden heeft Museum de Lakenhal overeenkomstige afspraken gemaakt zoals in de cultuurconvenanten voor overige provincies. Dit kunnen andere musea die met bruiklenen van overheidscollecties te maken hebben ook doen. Kijk voor meer informatie hierover op:

<https://www.museumvereniging.nl/cultuurconvenanten> Hierna is in gesprek met AON een voorstel uitgewerkt voor het beperkt verzekeren.

> Paneldiscussie | Janneke Martens, Rijksmuseum / Jeroen Hermens, Museum De Lakenhal / Daphne Nieuwenhuijse, RCE.

Na de eerste presentaties in de ochtend, was er ruimte voor discussie. Kort samengevat de vragen/opmerkingen en antwoorden:

- Uitzoekwerk rondom beperkt verzekeren kost veel tijd. → Kost inderdaad veel tijd, maar daarna heb je zaken om verder op voort te bouwen en scheelt vaak veel geld. Gebruik ook goed je netwerk!
- Bespaar je kosten als je beperkt verzekert? → Vaak zijn de kosten inderdaad aanzienlijk lager, de premies voor beperkt verzekeren (niet meer *all risk*) zijn namelijk lager. / Museum De Lakenhal stelt in totaal 43% aan publieksgeld bespaart te hebben. / Enkel verzekeren voor herstelbare schade is niet altijd goedkoper. Bij bijvoorbeeld het moeten herstellen van een boek door waterschade, kan de marktwaarde van dat boek lager zijn dan de kosten voor het restaureren ervan.
- Is de taxatiewaarde nog relevant bij beperkt verzekeren? → Nee, de markt-/taxatiewaarde zou niet meer uit moeten maken. Het gaat om de waarde gekoppeld aan restauratiekosten bij herstelbare schade, want de focus ligt op het behoud van erfgoed. / De taxatiewaarde is nog wel van belang voor een *total loss* verklaring?
- Je kan er ook voor kiezen om enkel fragmenten van de bruikleenperiode te verzekeren, zoals bijvoorbeeld het transport of enkel het verblijf in het museum.

> Kunstverzekering: de basics | Gerard Jongebloed, W.A. Hienfeld

De kunstverzekeringsmarkt is een specifieke markt en is een samenkomst van transport- en brandverzekeringen. Partijen bij een verzekeringsovereenkomst bij museale bruiklenen:

- Verzekeringnemer = bruikleennemer
- Verzekerde = bruikleengever
- Makelaar in assurantiën (broker) = tussenpersoon = adviseur museum (zoals Eeckman, AON, Willis Towers, VLC, Blackwall Green en Kuhn & Bulow)

- Verzekeraar = risicodragers (zoals axa, Hienfeld, Hiscox, Liberty en Uniq))

Wat en hoe verzekeren?

De eigen collectie van een museum kan wel, niet of beperkt verzekerd worden. Voor elke collectie gelden weer andere uitgangspunten, maar belangrijk is om te kijken naar afspraken met de eigenaar van de collectie en het belang en de risico's af te wegen. Varianten van verzekeren:

- alleen restauratiekosten;
- geen waardevermindering;
- alleen calamiteiten;
- uitkering tot een maximaal bedrag.

Bij bruiklenen is de verzekering afhankelijk van de eisen van de bruikleengever, deze worden altijd vastgelegd in een bruikleenovereenkomst. Bij veel buitenlandse bruikleengevers is er nog wel sprake van een volledige dekking. Echter kan je ook niet of beperkt verzekeren. (wel verantwoordelijk voor restauratiekosten)

Ga in gesprek met een verzekeraar om te kijken naar de mogelijkheden van beperkt verzekeren die aansluit op de collectie van jouw museum/collectie. Let er op dat in het verzekeringscontract is opgenomen dat er geen verhaalsrecht wordt uitgeoefend op de bruikleennemer en transporteur!

Wat is uitgesloten van een kunstverzekering?

- eigen gebrek (voorspelde schade, ouderdom);
- normale slijtage (bijv. verkleuring);
- oorlog op land;
- terrorisme tijdens verblijf;
- nucleair;
- confiscatie;
- opzet (verzekeringnemer/verzekerde)

Aandachtspunten bij bruiklenen:

- Probeer de verantwoordelijkheden als bruikleennemer te beperken tot de risico's die bij eigen verzekering gedekt zijn.
- Meestal regelt de bruikleennemer de verzekering, maar soms wil de bruikleengever werken met een eigen verzekeringsmakelaar. Indien je als museum niet degene bent die verzekert, zorg dat je wel het certificaat ontvangt waarin bevestigd wordt dat de andere partij verzekert. In zo'n certificaat staat onder andere een *waiver of recourse*, waarin de verzekeraar de bruikleengever de uitkering niet op het museum verhaald.
- Bij tentoonstellingen met meer dan één *venue*: houd goed in de gaten van wanneer tot wanneer de verzekering loopt, altijd van spijker tot spijker? Tip: zorg voor één verzekering voor het hele tentoonstellingsprogramma. Zo voorkom je fricties door overgangen tussen polissen, hoeven er geen extra conditiechecks plaats te vinden en is er een eenduidige dekking voor bruikleengevers.

> Deelsessie/mini-workshop: Code Bruikleenverkeer, cultuurconvenant & beperkt verzekeren |

Jeroen Hermens, Museum De Lakenhal / Daphne Nieuwenhuijse, RCE/ Marjan van Zijtveld, Centraal Museum

Tijdens één van de deelsessies vertelde het Centraal Museum Utrecht over hun weg naar beperkt verzekeren. In de Beheersovereenkomst (2012) van het Centraal Museum stond dat hun bruikleenovereenkomst eenzijdig aan te passen was naar nieuwe inzichten in het intermuseumale bruikleenverkeer. Zo gezegd, zo gedaan. Naar aanleiding van het Cultuurconvenant van Utrecht is de eigen bruikleenovereenkomst van het Centraal Museum (met de gemeente) gewijzigd om beperkt verzekeren te stimuleren, door middel van het sturen van een brief aan de gemeente.

Na dit voorbeeld van het Centraal Museum, en eerder op de dag het voorbeeld van Museum de Lakenhal gehoord te hebben, zijn de deelnemers van deze deelsessie in groepjes verdeeld. Per groepje van ca. vijf museummedewerkers is gekeken naar obstakels waar tegenaan gelopen wordt rondom beperkt verzekeren bij zowel uitgaande en inkomende bruiklenen als langdurige bruiklenen. Kort samengevat de punten die in musea opvallen én mogelijke oplossingen.

Obstakels:

- er is te veel onwetendheid;
- het kost veel tijd/energie/mankracht om dingen uit te zoeken;
- de voordelen van beperkt verzekeren zijn niet duidelijk, het wordt nog als een te groot risico gezien.

- ➔ Eigenlijk is voor alle bovenstaande obstakels eenzelfde oplossing: er moet meer bekendheid komen binnen musea/collectiebeherende instellingen en deze gedeelde informatie moet vooral duidelijk zijn en stimuleren om daadwerkelijk toe te passen. Er moeten duidelijkere richtlijnen komen, een stroomdiagram o.i.d. waar de RCE aan werkt is zeer gewenst!

> Deelsessie: Reizende tentoonstellingen | Ilse Stap, Fries Museum / Carola Steenberg, Drents Museum / Annemieke Bouma-Bouwman, Van Gogh Museum / Gerard Jongebloed, W.A. Hienfeld

De indemniteitsregeling is een garantieregeling waarbij de Nederlandse staat een deel van het risico van een belangrijk bruikleen op zich neemt. Dit maakt het voor Nederlandse musea en collectiebeheerders makkelijker om kostbare voorwerpen te laten zien in een tijdelijke tentoonstelling.

Indemniteit Nederland → pot 300 miljoen

- De Nederlandse Staat staat dan garant voor de eerste 30% voor werken/collecties uit het buitenland.
 - Enkel buitenlandse bruiklenen of nationale bruiklenen uit particuliere collecties die niet publiek toegankelijk zijn komen in aanmerking.
 - Enkel gespecialiseerde instellingen kunnen een aanvraag indienen.
 - Daarnaast moeten ze een uitgebreide risicoanalyse doorvoeren en moet er een calamiteitenplan in werking zijn gedurende de volledige looptijd.
- Je moet zelf voor het overige deel een verzekering afsluiten.

Belangrijk is om steeds in overweging te nemen hoe de nulmeting gemaakt wordt. Het gebeurt best vaak dat je een werk in bruikleen neemt en dat deze arriveert zonder conditierapport. Op die manier is het moeilijk in te schatten indien er schade zou zijn aan het werk, wanneer dit gebeurde. De verzekering zal vragen om een nulmeting en bewijsmateriaal.

Je zou bijvoorbeeld bij privéverzamelingen (die vaak zonder rapport reizen) kunnen vragen om voor vertrek/voor de inpak goede algemene foto's en detailfoto's te nemen. Dit kan de transporteur bijvoorbeeld doen. Maar in de praktijk merken we dat de transporteur hier vaak niet helemaal de juiste mentaliteit voor heeft. Dit is iets waar we nog over na moeten denken.

> Samenwerken met levende kunstenaars & galleries | Ingrid Sonderen, Het Noordbrabants Museum

Bruiklenen van kunstenaars

Indien het Noordbrabants Museum met een levende kunstenaar werkt, stellen ze zowel een samenwerkingsovereenkomst als een bruikleenovereenkomst op. In een samenwerkingsovereenkomst staan praktische zaken zoals waar en hoe de werken komen te hangen en belangrijk: wat de kunstenaar kan bepalen en waar het museum grenzen kan stellen. Ga vooral het gesprek aan om vooraf zo helder mogelijke afspraken te maken en zorg dat beide partijen, de kunstenaar en het museum, weten wat ze wel of niet kunnen bepalen.

Het verzekeren van werk van levende kunstenaars kan lastig zijn, zeker bij beginnende kunstenaars. Sommige kunstenaars willen alles zo goed mogelijk verzekeren, terwijl sommige musea liever beperkt verzekeren. Ook hier geldt: ga het gesprek met de kunstenaar aan en informeer je bij de verzekering over de mogelijkheden.

Bruiklenen van galleries

Het Noordbrabants Museum heeft eens werken van een galerie in bruikleen gehad, die allemaal uit het buitenland moesten komen vanaf verschillende kunstenaars. De galerie, als bruikleengever, was verantwoordelijk voor het transport en de verzekering, maar het museum heeft hier veel voor geregeld om meer zekerheid te krijgen. Een groot vraagstuk was: hoe verzeker je die werken en vanaf wanneer? Helemaal lastig omdat er geen contact was met de kunstenaars zelf en er zo geen goede afspraken voor bijvoorbeeld conditierapporten gemaakt konden worden, belangrijk als je maar een deel van de reis wilt verzekeren. Uiteindelijk is gekozen om te verzekeren vanaf een bepaald verzamelpunt naar het museum en weer terug.

Achteraf gezien was dit voor het museum een tijdrovende klus, om als bruikleennemer veel dingen te regelen voor de bruikleengever. Belangrijk voor musea is om in gedachten te houden dat niet alle risico's te voorkomen zijn. Let dus goed op of sommige risico's misschien wel OK zijn, dat scheelt veel werk (en geld).